

OROSZORSZÁG ÉS MAGYARORSZÁG AGRÁR-KÜLKERESKEDELME

KÖNIG GÁBOR

ÖSSZEFOGLALÁS

Oroszország a krízisen túljutott, a belső piaca helyreállt, versenyképessége javult, szerény, de határozott importnövekedés is ezt bizonyítja. Oroszország a közeljövőben, komolyabb élelmiszersegélyben nem kell, hogy részesüljön, így a továbbiakban hazánknak azon piaci szegmensek (pl. hús, gabona, zöldség, gyümölcs) visszahódítására kellene koncentrálnia, amelyeket a válság idején versenytársaink megszereztek. Nagy előrelépés lenne újbóli megjelenésünk a jövőben is nagy lehetőségeket kínáló orosz piacon.

Az orosz válság hatása Magyarországra agrár-külkereskedelmére

Magyarország Oroszországba irányuló agrárexportja megszenvedte az orosz válságot. A mai napig a válságot megelőző időszaknak csak a töredék mennyiségét tudjuk exportálni. Minden jel arra mutat, hogy a keleti piacainkon normalizálódik a gazdasági helyzet. Oroszországban és a FÁK országokban, 2000-ben már 4%-kal javult a GDP, az infláció csökkent, a gazdaság végre stabilizálódni látszik. 2001-ben tovább folytatódott a növekedés: Oroszországban 5%-ot meghaladó mértékben nőtt a GDP, és az előrejelzések szerint stabil a növekedés.

Tőkeszegény gazdaságunk miatt, segítséggel, az Oroszországgal kapcsolatos agrár-kereskedelmünk stratégiai céljait nem tudjuk szolgálni. Bár az orosz gazdaság a stabilizálódás jeleit mutatja, kereskedelmi adataink alakulásából nem látszik, hogy a helyzettel élni is tudnánk. Az EU piacai felé jelentős az elkötelezettségünk és sajnos

már 3-4 év óta igen alacsony az Oroszországba irányuló exportunk.

A '90-es évek utolsó éveit jellemző magyarországi fejlődés a második évezred első éveiben mérséklődött, s valószínű, hogy látványos javulás a belső és a külső gazdaságalakító tényezők alakulása alapján nem várható. Oroszországgal folytatott agrár-külkereskedelmünk alakulását az 1. táblázat mutatja be.

Az orosz válság hatása kivitelünk alakulásán azonnal jelentkezett. Kivitelünk drámai csökkenéséhez egyrészt hozzájárult maga az orosz válság (a fogyasztás-visszaesés, az általános fizetéképtelenség miatt), másrészt az élelmiszersegélyekkel megnyert volt kereskedelmi partnereink elkötelezettségének másfelé irányulása, s az orosz termelés normalizálódását követően a magyar termékek iránti igény csökkenése.

Bár az exportesökkenés igazából csak szeptemberben kezdődött, 1998 végére 1997-hez képest a csökkenés elérte a 28%-ot. 1999-ben az Oroszországba irányuló export 54%-kal esett vissza. Az utóbbi években kivitelünk értéke 160 millió USD

körül alakul. Összes kivitelünk és az Oroszországba irányuló agrárexportunk havi alakulása látható az 1. és a 2. ábrán. A

2001-2002. évi első tizenegy hónap adatai alapján 2002-ben kivitelünk szerény erősödésére lehet számítani.

1. táblázat

Oroszországgal folytatott agrár-külkereskedelmünk alakulása 1994-2001. években

(M.e.: ezer USD)

	Export	Import	Egyenleg
1994	337 574	2 994	334 581
1995	405 030	3 325	401 705
1996	325 570	2 374	323 196
1997	434 910	4 508	430 402
1998	317 104	4 054	313 050
1999	147 023	2 979	144 044
2000	163 690	3 959	159 731
2001	159 102	5 035	154 067

Forrás: AKII, 2002

Az exportbevétel erőteljesen csökkent a sertéshúsnál 37-ről 3,5 millió dollárra 1997 és 2001 között, a baromfihúsnál (13-ról 0,5 millió USD-ra) és a kolbásznál, szaláminál. Összes baromfiexportunkban például '98-ban Oroszország részesedése 7% alá esett, a '97-es érték 50%-ára 7 millió USD-ra, 2002-ben a kivitel értéke 3 millió USD. Zöldség-, gyümölcskészítményeink exportja 1998-ban '97-hez képest 13%-ra zsugorodott, és még 2001-ben is 25%-kal marad el az 1997-es értéktől. Mégis ez az a szektor, amely még ma is viszonylag magas értékben vesz részt az Oroszországba irányuló exportunkban, 2002-ben a kivitel értéke 90 millió USD. 2001-ben exportunkban a sertéshús és a repceolaj szerepe csökkent, ezt viszont kompenzálta a savanyított és konzervált zöldség kivitel erősödése.

Természetesen felmerül a kérdés, hogy az Oroszországnak juttatott élelmiszersegélyek milyen hatással voltak Magyarországra Oroszországba irányuló exportjának alakulására.

Az orosz segélyek fő termékei között előkelő helyet foglalnak el a gabonafélék. E termékkör Magyarországról Oroszországba irányuló kivitele bár 1997-hez képest 1998-ra erőteljesen, közel 80%-kal visszaesett, 1999-től az exportált mennyiség egyre kevésbé marad el az 1997. évi értéktől. Tartósan alacsony szinten maradt a hústermékek kivitele: még 2001-ben is csupán 15%-a az 1997-es értéknek. Hasonlóan alakult az állati, növényi zsír, az állati eredetű élelmiszer-készítmény, az ital, szesz és ecet kivitelünk is (8-11-7%).

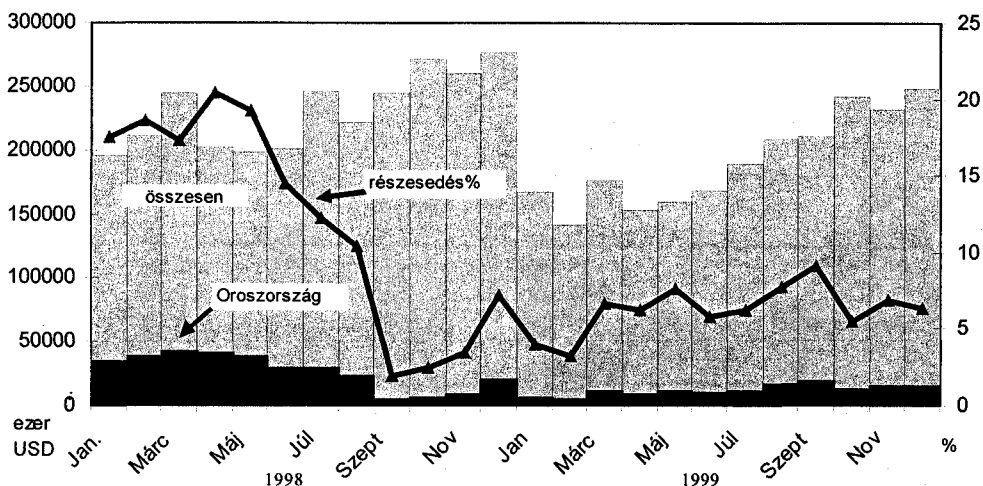
Behozatalunk értéke már régóta igen szerény 2002-ben az export 3%-a volt. Az import erősödése mégis összefügghet az orosz termelés talpraállásával, nemzetközi viszonylatban való versenyképességének fokozódásával, az orosz belső piac erősödésével, és a gyenge, kevésbé versenyképes hazai piacunkkal. Orosz importunk 2001-ben az 5 millió USD értéket érte el. A 2001-2002. évi első tizenegy hónap adatai alapján 2002-ben importunk szerény erősödésére lehet számítani, de az igen alacsony érték miatt az orosz behozatal erőteljes

növekedésétől nem kell tartanunk. Behozatalunkban az állati takarmányok dominálnak.

A válság azokat a termékeket érintette érzékenyen, melyekből exportáltunk, míg az amúgy is csekély behozatalunk termékeit nem érintette jelentősen.

1. ábra

Összes és az Oroszországba irányuló agrár-exportunk havi alakulása 1998, 1999. években

Forrás: AKII, 2002

A havi adatokból látható, hogy 2001. év második felében az Oroszországba irányuló exportunk erősödött, majd 2002. év első felében – mérsékelt csökkenés után – az év végére szerényen nőtt.

Összes élelmiszergazdasági exportunkból 2001-ben Oroszországba irányult 6%, az importban 0,4% volt Oroszország részesezése. Oroszország export-részesezése 1998-ig ingadozó volt (12-14%), utána meredeken csökkent, kb. 50%-ot, s 6-7%-os alacsony szinten állandósulni látszik. Oroszország összes agrárkivitelünkéből való részesezése az ország méretéhez, közelségéhez, korábbi részesezéséhez képest igen alacsony. Ez látható a 2. táblázatban.

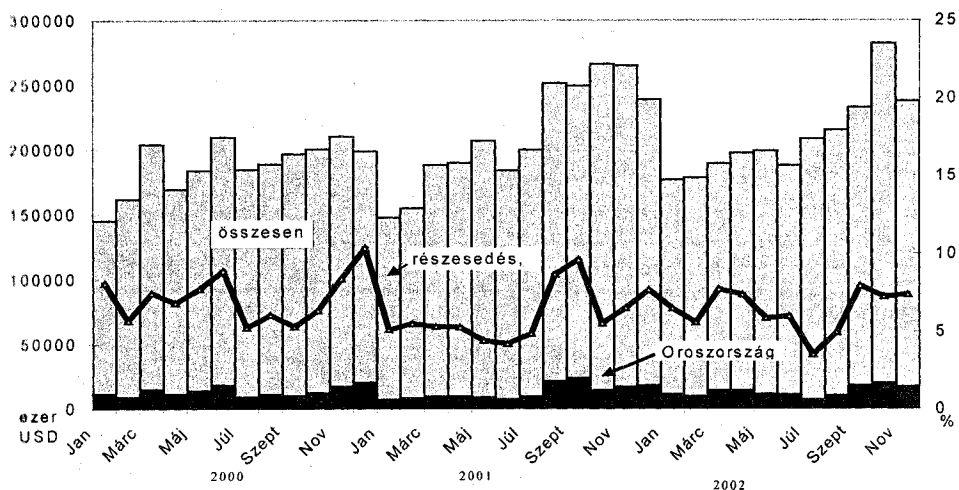
A magyar agrárgazdaság exportjának regionális megoszlását vizsgálva a 3. táblázatból kiderül, hogy az export mintegy 90 százaléka európai piacokra kerül. Az orosz válság nyomán kiesett exportmennyiség hozzájárult összes agrár-exportunk visszaeséséhez és így a közép-európai és elsősorban a nyugat-európai partnereink összes agrár exportunkban való részesezésének erősödéséhez. Oroszország exportunkból való részesezése, akárcsak az export értéke, közel felére csökkent. Az időben stabil, a termék struktúrát tekintve koncentrált exportszerkezetünk a részesezés állandósulását valószínűsíti. A FÁK országaiba (Oroszország nélkül) irányuló exportunknak az

összes exportunkból való részesedése igen ingadozó volt, és bár jóval alacsonyabb szintre került, de az ingadozó tendencia 1998 után is megmaradt. A FÁK országai-
ba irányuló exportunk részesedésének a csökkenése elsősorban az orosz kivitelnünk

gyengülésének, másodsorban az ukrán exportunk visszaesésének a következménye. *A FÁK országainak exportunkból való mai részesedése ötöde a nyolcvanas évek 30%-ot meghaladó értéknek.*

2. ábra

Összes és az Oroszországba irányuló agrárexportunk havi alakulása 2000-2002. években

Forrás: AKII, 2002

Oroszország második legfontosabb exportpartneri pozícióját elvesztve, 2001-re a negyedik helyre szorult. Németország, Olaszország és Románia előzi meg. Érdekes jelenség, hogy a kevésbé fejlett – így kevésbé versenyképes, de ugyanakkor kevésbé fizetőképes – Oroszországgal kapcsolatos agrár-kereskedelmi egyenlegünk kevésbé pozitív, mint a sokkal fejlettebb EU-val szembeni egyenlegünk. Igaz viszont, hogy az Oroszországba irányuló

külkereskedelmünk értékei jóval elmaradnak az EU-val kapcsolatos forgalmunk értékeitől, így az orosz egyenleg is kisebb, másrészt mivel kisebbek az orosz értékek, így csekély változásuk is szélsőségesebb eredményt ad. Ez kétséges teszi összehasonlíthatóságát az EU-s forgalmunkkal. Annyi azonban megállapítható, hogy a pozitív egyenlegünk összforgalomból való részesedése Oroszország relációjában kedvezőbb.

2. táblázat

**Összes agrár-külkereskedelmünk és ebből Oroszország részesedése
1994-2001. években**

(M.e.: millió USD)

ÉV	Összes agrár-külkereskedelmünk			Oroszországba irányuló agrár-külkereskedelmünk			Oroszország aránya, %		
	Export	Import	Egyenleg	Export	Import	Egyenleg	Export	Import	Egyenleg
1994	2307	1060	1247	338	3	335	14,63	0,28	26,83
1995	2901	978	1923	405	3	402	13,96	0,34	20,89
1996	2746	940	1806	326	2	323	11,86	0,25	17,90
1997	2849	1087	1762	435	5	430	15,27	0,41	24,43
1998	2772	1198	1574	317	4	313	11,44	0,34	19,89
1999	2310	995	1315	147	3	144	6,36	0,30	10,95
2000	2256	1017	1239	164	4	160	7,26	0,39	12,89
2001	2541	1132	1409	159	5	154	6,26	0,44	10,93

Forrás: AKII, 2002

3. táblázat

A magyar agrár-export megoszlása fő piaconként

(M.e.: %)

ÉV	EU	EFTA	Kelet-Európa CEFTA-val és Oroszországgal	CEFTA	FAK Oroszor- szággal	Oroszor- szág	FAK, Oroszor- szág nélkül	Egyéb
1994	43,4	11,3	38,9	12,3	22,0	14,6	7,4	6,4
1995	43,3	2,2	39,8	14,8	25,0	13,9	11,0	14,7
1996	47,4	2,0	34,8	14,6	20,0	11,9	8,1	15,8
1997	40,6	2,0	39,4	17,6	23,1	15,3	7,8	18,0
1998	43,7	2,1	39,6	19,5	16,1	11,4	4,7	14,6
1999	49,6	2,0	40,3	20,5	8,9	6,4	2,5	8,0
2000	46,5	2,0	42,5	21,0	10,4	7,3	3,1	9,0
2001	48,0	2,6	41,9	21,3	8,3	6,3	2,0	8,2

Forrás: ARH, AKII, 2002

Hazánk 1999. évi, több mint 50%-os oroszországi exportcsökkenéséhez természetesen hozzájárult az USA-ból és az EU-ból érkező jelentős mennyiségű segély, de az igazán lényeges az, hogy az 1999. évi redukált exportszint állandósulni látszik. A válságot követően egyértelművé váló je-

lents relatív versenyképességbeli hátrányunk – Oroszország nyugati partnereihez képest –, exportunkban néhány év alatt jelentős visszaesést eredményezett, melynek valószínűleg hosszú távon is érezzük majd hátrányait. Valószínűsíthető, hogy a csatlakozásunkat követően, az emelt szintű

támogatások ellenére is fenntartott versenyképességbeli hátrányunk az EU-val szemben lassabban ugyan, de hasonló eredményhez vezethet, mint amihez az orosz válság vezetett.

A jelentős exportkiesés a válságot követő időszakban az EU és az USA részéről is jelentkezett. Figyelemreméltó azonban,

hogy az USA és az EU már jó ütemben kezdi megközelíteni a válságot megelőző exportszintjét. Míg Magyarország 50%-os exportkieséssel küzd, addig a tőkeerősebb partnerek már elérik a válságot megelőző színvonal 80-90%-át. Az EU-ból és USA-ból érkező élelmiszersegélyek alakulását a 4. 5. 6. táblázatban lehet látni.

4. táblázat

Az USA élelmiszersegélye Oroszországba 1998-2002. években		
pénzügyi év	ezer USA dollár	főbb cikkek
1998	14000	búza, szója
1999	15900	búza és egyéb gabona, szójabab
2000	97000	búzaliszt, rizs, növ. olaj, szójabab, hüvelyesek, magok, húсок
2001	40234	..
2002	32642	..

Forrás: USDA, ERS

5. táblázat

Az USA agrár exportja Oroszországba	
naptári év	millió dollár
1997	1199
1998	834
1999	728
2000	580
2001	917

Forrás: USDA, ERS

6. táblázat

Az EU agrár exportja Oroszországba		
naptári év	millió ECU	millió dollár
1997	5386	4749
1998	3879	3460
1999	2743	2571
2000	2547	2756
2001	2883	3219

Forrás: EUROSTAT

AZ OROSZ VÁLSÁG HATÁSAI A VÁLSÁGOT KÖVETŐ ÉVEKBEN

Az orosz válság rövid, közép és hosszú távon is érezteti hatását a magyar agrárexportban:

Rövid távon: Az 1998. augusztusát követő hónapokban, a gazdasági krízis tetőpontján, drámaian csökkent az orosz piacra irányuló exportunk, ekkor még elsősorban az általános fizetéseképtelenség és nem a segélyezések kiváltotta piacvesztés miatt. A visszaesés, bár igen jelentős volt rövid távon, a krízis igazi hatását, végső eredményét azonban hosszabb távon szenvedjük el.

Közép távon: A válság kezdete utáni 2-3 évben kapkodó „tűzoltási” munkálatok folytak a segélyező országok részéről, melyek több-kevesebb sikerrel feleltek meg a kitűzött humanitárius céloknak. A segélyezésben hazánk nem tudta kivenni részét. A donor országok segélyeivel – az elhúzódó válságra és a rossz időjárás miatt kialakult élelmiszerbizonytalanságra hivatkozva – Oroszország előszeretettel élt. Még ma is látszik ennek hazánk számára kedvezőtlen hatása, mert az orosz gazdasági helyzet normalizálódásával, fejlődésével az újonnan kialakult agrár-kereskedelmi kapcsolatok rögzültek, a későbbiekben is megmaradtak, kiszorítva ezzel a hazai szereplőket az orosz piacról.

Hosszú távon: Lényeges kérdés egyrészt az, hogy a tőkeerős, segélyt adó régiók (USA, EU) segélyező tevékenységükkel egy időben mennyire tudtak piacot építeni, piacot szerezni, másrészt az, hogy a hagyományosan jó magyar-orosz kapcsolatokat mennyire sikerül újraindítani. Sajnos

számolhatunk a már felosztott piacra való betörés nehézségeivel. A nyugati szereplők termékei oly mértékben birtokba vették az orosz piacot – a hiteleknek, a reklámozásnak, az erőteljes piaci munkának köszönhetően –, hogy *kereskedőink a tradicionális, jó kereskedelmi kapcsolatokra sem hivatkozhatnak már az orosz partnereknél, hiszen termékeink már nemcsak ismertségben maradnak el, hanem árban sem versenyképesek a hasonló nyugati termékekkel, pedig a fogyasztó döntésében vásárláskor ezek a faktorok döntőek.* Ennek ellenére a kereskedelmi kapcsolatok fenntartása rendkívül fontos, mert akárcsak az említett reklámok esetében – melyek alkalmazása szintén megkerülhetetlen, ha számolunk még Oroszországgal –, sokkal nehezebb új kapcsolatot/vevőt találni, mint a régit fenn-, illetve megtartani. A személyes kapcsolatok, a jó magyar termékek emlékei az idő múlásával egyenes arányban halványulnak el. Nem szabad annak a generációnak a kapcsolati tőkéjét negligálni, mely korábban a kereskedelmi érdekeinket eredményesen képviselte a keleti piacokon, és amely az orosz piacra való visszatérésünk alapját is megeremtheti. Erőteljesebb, összefogott marketingmunkával kell biztosítani a magyar termék jelenlétének háttérét. Az ország hosszú távú agrár-kereskedelmi stratégiájának kialakításakor – az Európai Unió kapcsolataink fejlesztése mellett – figyelembe kell venni, hogy bár tőkeerőben a versenytársakkal szemben hátrányban vagyunk az orosz piacon, régi jó kapcsolataink, földrajzi közelségünk az orosz piac nyújtotta lehetőségek maximális kihasználására predesztinálja hazánkat.

FORRÁSMUNKÁK JEGYZÉKE

- (1) Csáki Gy. (2002): Erős forint- erős gazdaság?, Népszava – (2) Durchführung der humanitären hilfe (2002), europa.eu.int – (3) Evaluation and future orientation of Council Regulation(EC) No. 1296/96 on Food Aid – (4) Changes in Agricultural Markets in Transitions Economies, ERS USDA /AER-806 – (5) Commission of the European Communities (2001), Brussels – (6) Court of Auditors special report (2000), www.eca.eu.int – (6) Hegedűs M. (2002): Mi lesz veled orosz piac, Világgazdaság – (7) Hegedűs M. (2002): Sikerek és kudarcok 1998-2002, Világgazdaság – (8) Juhász A. – Szabó M. (2001): Az Európai Unió és Magyarország közötti agrárkereskedelem liberalizációjának hatásai. Agrárgazdasági Tanulmányok, 2001.4. AKII – (9) Kartali J. (2000): A magyar agrárkülpiacon ható világgazdasági tényezők (válságok, liberalizációnemzetközi egyezmények) alakulása, Agrárgazdasági Tanulmányok, 2000. 7., AKII – (10) Kartali J. (1998): Magyarország és az EU közötti agrár-külkereskedelem a kilencvenes években. Agrárgazdasági Tanulmányok, 1998. 19. AKII – (11) König G.(2001): A CEFTA országokkal folytatandó magyar agrár-külkereskedelem alakulása különféle EU-csatlakozási scenáriók esetén, kézirat AKII – (12) Losoncz M. (2002): Valutaárfolyam és politika, Népszava – (13) Le Programme Communautaire d'Aide et de Sécurité Alimentaire, (2002) europa.eu.int/comm/development/sector/food_fr.htm – (14) Policy and Food Aid Management and Special Operations in Support of Food Security – (15) Russia: Outlook. (2001). ERS/USDA – (16) Russia: issues and analysis (2001.03.08) www.ers.usda.gov – (17) Russia's Crisis (1998) The economist july11 – (18) Russian Food AID (2002) www.fsa.usda.gov – (19) S. Shapouri and S. Rosen (2001). Food Security and Food Aid Distribution. Agricultural Information Bulletin Number 765-4 – (18) The Road Ahead-Summary Report (2002).The impacts of reform on developing countries, ERS/USDA – (19) William Liefert (2002). International Financial Crises and Agriculture/WRS: Crisis cuts Russia's food consumption and imports ERS/USDA

FOREIGN TRADE OF AGRICULTURAL PRODUCTS BETWEEN RUSSIA AND HUNGARY

By:
KÓNIG, GÁBOR

Russia has got beyond its crisis, its domestic market has recovered, and its competitiveness has slightly improved as indicated by a modest but definite increase in imports. There will be no need in any major food aid for Russia in the near future. Therefore Hungary has to focus on regaining market segments (e. g. meat, grain, vegetables, fruit) it has lost during the crisis in favour of its competitors. The renewed entry of Hungary into the Russian market, which will be very promising also in the future, would be a great success.